View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk
brought to you by CORE
provided by Istanbul Sehir University Repository

Bir inanç adamının ardından

BİR BÜYÜK HOCA, BİR BÜYÜK DOST...

Haldun TANER

Türk toplumu batı tıyatrosunu onun sayesinde tanıdı, Muhsin Ertuğrul bir din kadar bağlı olduğu tiyatroyu Türkiyede de sevdirmek, yerleştirmek için ömrü boyunca yılmaz bir azimle çalıştı.

Onun tek başına yaptığı hizmeti saydığınız zaman yabancılar bu kadar şeyin bir ömre nasıl sığdığına şaşıp kalıyorlar. Gitti, tiyat royu batılı ustalara çıraklık edip onların ya nında öğrendi. Tiyatrosunun kültürel kalkın madaki birinci derecede rolünü orada anladı. Geldi, buradakilere orada gördüklerini öğ retti. Kolları sıvayıp batı şaheserlerini kendi çevirdi. kendi sahneye koydu, kendi oynadı. O bizim tiyatromuzun Atatürkü idi. Azmi, tutarlılığı, bükülmez iradesi sonsuz tiyatro sev gisi genç kuşaklara örnek olmalıdır.

Acım daha çok konuşmama engel oluyor. Yaşamı boyunca bu meziyetlerini fırsat düşürüp bol bol yazmıştım. İki anı ile onu çizmeğe çalışayım. Zeytinburnu tiyatrosunda temsilleri engellemeye kalkan belediye kararı kendisine tebliğ edildiği zaman yanında idim. Şapkasını aldı fırladı. Yetişemedik. O hızla gitmiş tiyatronun kapısına dikilmiş, İçeri girmek isteyen Belediye Memurlarına «Geçemezsiniz» demiş. «Beni ezmeden içeri giremezsiniz» Memurlar şaşırmışlar. Gidip durumu o zamanki Belediye Başkanı Haşim İşcan'a bildirmişler. Bu konuda Haşim İşcan'ın kendisine serzenişte bulunduğu gün de tesadüfen ben ve Türk oyun yazarları derneğindeki arkadaşlarım aynı solonda idik. Hocaya ayrı bir saygı duymasına karşın Haşim bey, «Yaşlı insanlar olarak bizlerin teenni ile hareketimiz daha doğru olur,» gibi bir laf edecek oldu. Hocayı görmeli idiniz. O mahçup, o konuşmaktan çok susmayı tercih eden hali birden kayboldu. Çoştu:

— Bu benim teennili halim beyefendi dedi. Böyle bir olay gençliğime rastlasa idi tiyatroyu kapamaya gelenlerin tepesine o tıyatronun çatısını geçirirdim. Kendisine yapılan saygısızlıklara bilge kişiliği ile olağanüstü hoşgörü gösterebilmesine karşın tiyatroya karşı saygısızlık, kimden gelirse gelsin, aslan kesilirdi. Bir başka anı; Rahmetli dostum Ahmed Kutsı Tecerle birlikte Şehir Tiyatrosundaki başrejisör odasında ziyaretine gitmiştik. Bir ara nasıl oldu se oldu. Rahmetli Tecer:

— Hocam hatıralarınızı yazsanıza, diyecek oldu.

Hocanın yüzü değişti. Birden:

— Ya demek beni artık hatıralarını yazacak yaşta sayıyorsunuz dedi. Alındı. Bir hafta kadar da bize küskün kaldı. O tarihte yetmiş yaşında idi ve hareketin ta göbeğinde idi.

Acım iki katlı. Biri Türk tiyatrosu kurucusunu, başöğretmenini, pirini yitirdi, diye. İkincisi kişisel ve bencil açıdan. Baba gibi sevip saydığım her hareketimde her işimde «Hoca acaba ne düşünür» diye hep kale aldığım büyük bir dostumu yitirdim. Gediği doldurulamaz.

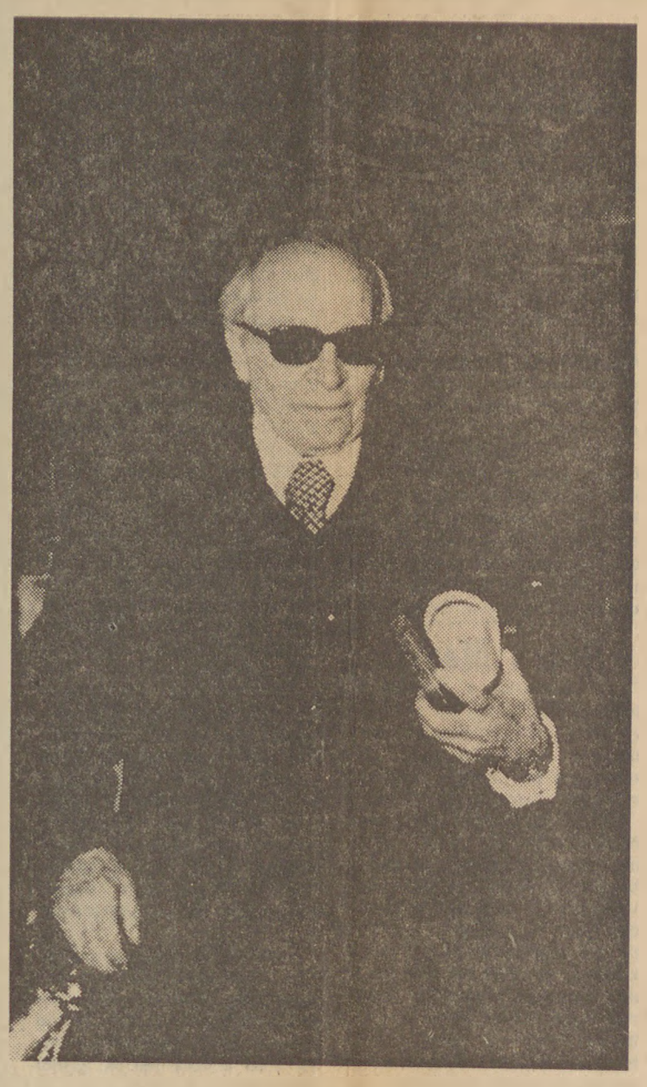

Modern Türk Tıyatrosunun kuruluşunda 1 numaralı usta olarak anılan Muhsin Ertuğrul, Ege Üniversitesinin kendisine verdiği «fahri doktor» belgesiyle birlikte.

Doktor Muhsin Ertuğrul'u, Özdemir Nutku, ve Suat Taşer uğurluyorlar

DOĞRU PROVAYA HOCAM!..

Yıldız KENTER

Yıl 1948. Konservatuvardan yeni mezun olmuştum. Muhsin Hoca Devlet Tiyatroları Genel Müdürü.. İlk rolümü oynuyorum Benden büyük, benden tecrübeli, güçlü oyuncularla. Heyecanlıyım, beceriksizim, korkağım. Bir gün bir provada, aşırı duyarlı olduğum bir gündü sanıyorum. Oyun icabı suratıma hafifçe tükürülmesi gerek. Bu olayın o provada nedense dozu kaçtı biraz.. Acemiliğime yenildim, ağlamaya başladım. Prova kesildi, ortalık karıştı.. Ağlamam durmuyor.. Kim bana ne yaptı?.. Herkes birbirine soruyor. Derken hiç beklenmedik bir anda, salonun karanlıklarından hocanın sesi geldi.. «Yıldız, buraya gel.» Kendimi soktuğum bu sıkıntılı durumdan beni çekip kurtaracak olan bu sese doğru, daha da çok ağlayarak koştum. «Ağlama» dedi. Cebinden bir mendil çıkardı.. Kolalı mis kokulu, kocaman bir mendil. «Al, dedi, sil gözlerini, anlat, ne oldu?..»

İçinde bulunduğum durumu çok iyi anladığını hemen hissettim. Anlayışına biraz daha sığınarak dert yandım şikâyet ettim «yüzüme kasıtlı olarak tükürdü» dedim.

Yumuşak, sıcak, tatlı. tatlı sahne insanını anlattı bana. Sonra da: «Tükürüğü seyirciden yememeğe bak Yıldızcığım. Gerisi vız gelsin sana. Hadi bakalım, doğru provaya.»

Doğru provaya, hocam.. Hep verdiğin ilk dersi hatırlayarak...

SEVGİLİ HOCAM

Işık saçan, yol gösteren bir varlıktın. Bundan böyle yapıtların, özgür düşüncelerin gelecek kuşaklara yol gösterecektir. Nur içinde yat.

Müşfik KENTER

Bu dünyadan Muhsin Ertuğrul da geçti

Suat TAŞER

Seksen yedi yaşın Türk tiyatro ve sinemasına adanmış yetmiş yılı, yenilikler, başarılar, savaşlar, acılar, coşkular sevinçler kırgınlıklar değer bilirlikler ve bilmezliklerle tıkabasa dolu geceli gündüzlü yetmiş yılı 29 nisan 1979 günü güneşli bir İzmir sabahında, saat dokuzda noktalandı.

Türk tiyatrosunun ve sinemasının büyük sanatçısı ve savaşçısı Muhsin Ertuğrul, ardında İmrenilecek, ibret alınacak, unutulmaz bir sanat yaşamı ve çilesi bırakarak fenaların fani dünyasından geçip gitti.

24 nisan 1979 günü, Ege Üniversitesi Rektörlüğü ve Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü Başkanlığının girişimi ile İzmir Devlet Tiyatrosunda düzenlenen görkemli bir törenle, yetmişinci sanat yılı dolayısıyla kendisine «fahri doktor» ünvanı verildi. Diyebilirim ki, uzun sanat yaşamının en mutlu dakikalarını o gece yaşadı. Tufan halinde kopan alkışlar arasında sahneye davet edildiğinde son derece coşkulu ve sevinçli konuştu ve son sözleri, «Hepiniz var olun» oldu.

Gönlü kırık gittiyse de gözü açık gitmedi sanırım.

Nur içinde yatsın.

Muhsin Ertuğrul Ege Üniversitesi Rektöründen fahri doktorluk belgesini alırken.

Çocuk tiyatrosunun destekleyicisi odur

Salih KALYON

Muhsin Ertuğrul'u bize tanıtan, ustalarımızdan Güner Sümer'in deyimi ile «bugün tiyatro yapabilenlen bizler, tümümüz Muhsin Ertuğrul'un cebinden çıktık.» Bugün tiyatrolar perdelerini açabiliyorlarsa, açılan perdeler seyirci bulabiliyorlarsa, Muhsin Ertuğrul'un bunda payı çok büyük.. Batı anlamında tiyatro olayını Türkiye'de gerçekleştirmeye başladığı dönemlerde çocuk tiyatrosu olayını da birlikte götürmeyi planlayan, bu konuda ölümüne dek uğraş veren yine kendisidir.

Kanımca, eksik kalan, çocuk tiyatrosu konusunun başıbaşına özerk biçimde Cumhurbaşkanına bağlanması önerisi idi Muhsin hoca'nın.. Türk Tiyatro tarihinin A'sından Z'sine değin onun yeşerttiği filizler de hep onun adını taşıyarak sürdürecektir yaşamını... O'nun bize bıraktığı en son armağan ACOK (Andolu Çocuk Oyuları Kolu)dur. Anısı önünde saygı ile eğiliyorum.

70 yıllık perdeci

Mücap OFLUOĞLU

Sevgili tiyatro severler, Tiyatromuz 70 yıllık PERDECİ'sini yitirdi. Yetmiş yıldır perdelerimizi açıp kapayan usta eller yok artık. Onun çıraklarıyız. Perde açıp kapamanın zorluklarını yakından görüp tiyatro sanatına gerekli saygıyı, sevgiyi, bağlılığı onun yanında, çevresinde bellemiştik.

1976 Mayıs'ından beri 3 yıldır Perde'sinden uzaktaydı ama her gece tüm dünya perdelerini, tüm dünya perdecileriyle birlikte açıp kapatıyordu. Sizlerin alkışlarınızı duyarak, yüreği yüreklerinizle carparak..

Perdeci'mizin yüreği durdu. Elleri, ellerimizde yaşayacak.

"Oğlum O'nunla çalışıyor..

Şükran GÜNGÖR

Yedi, sekiz yaşlarındaydım. Çine'deki sessiz sinemanın çığırtkanı dondurmacı Köse Sülo, elindeki koca çanı sallaya sallaya bağırıyordu:

«— Bu akşam sinemamızda... Ankara Postası.. Ankara Postası. Baş rolde Ertuğrul Muhsin, Sülo, çocuk kulaklarımıza ulaşan her kelimesiyle bizi sık sık başka alemlere sürükler; akşamları babamın «oturun oturduğunuz yerde şimdi sırası değil.» azarını işitirdik.

Ne olurdu o akşam bir izin çıksaydı evden!.. Ankara Postası neydi? Bu Ertuğrul Muhsin ne yapıyordu orada? Bir öğrenebilseydik ablamla... Akşam sofradan kalkarken babam: «— Haydi hazırlanın çocuklar, dedi sizi sinemaya götüreceğim.» Biz şaşkınlıklar içinde bakışırken eklemişti «Ertuğrul Muhsin oynuyormuş bu filmde.»

Gün çatıp tiyatro okumaya kalkıştığım zaman babam izin vermedi.

Aradan 10 yıl geçti. Bir muzice ile kader beni tiyatrocu yaptı. Babama şöyle yazmıştım: «Senden izinsiz oyuncu oldum. Bana kızma. Çünkü, ben sekiz yaşındayken bir akşam yemeğinden sonra adını andığın adam aldı beni tiyatroya. Ertuğrul Muhsin.»

Sonraki yıllar Çine'ye gittiğimde babamın artık işlmden utanmadığını görüyordum. Bazen sorulmadan da söyleyebiliyordu: «Oğlum İstanbul'da tiyatroda çalışıyor.» Sonra belli bir güvenle gururla eklıyordu. «Ertuğrul Muhsin'le beraber.» Ertuğrul Muhsin adı, İstanbul'un çok uzaklarında bir yerde, adını ayıptan arıtıp şerefle kaynaştırmış; utancı gurura yüceltmişti., Yattığı yer nur olsun.

MUHSİN

Bedrettin TUNCEL

Sanat yaşamının yetmişinci yılını doldurduğu, Ege Üniversitemizin ona «Onur Doktorası» verdiği şu günlerde aydınlar, sanatseverler doyasıya sevinemediler, sevinçten uçamadılar onun hepimizi istemeden bırakıp gitmesiyle... Birden, ondan ayrılmanın üzüntüsü yüreklerimizi dağladı.

15 şubat 1892 yılında İstanbul'da, Üsküdar'da doğan böylesi bir insan, teklerin başında gelir. Her yönü ile, ilkin kişiliği ile. Böylesi bir kişilik, her şeyden önce, sanata, insana düşünceye kültüre uygarlığa insanı zoolojik yaratık olmaktan kurtaran değerlere her şeye, bunların yanında kendi kendisine saygılı olmasıyla özelliğini, bu özelliğinin anlamını kazanır. Hemen hemen hepimiz, yaşamımızda, kendi kendimizin sınırlarını dolaşmayı aklımıza bile getirmeyiz. O, bu zor işi tâ başından, kendi olanaklarını iyi kestirip başarmıştı. İşte böylesi bir insanın, renkli, heyecanlı, çok duygulu,yaşama sevinciyle, sanat tutkusuyla dolup taşan elli yılını yakından izlemek mutluluğuna erdim. Bunu söylemem onu tanımanıza bir şey eklemez belki ama ben bunu böyle bir anda söylemek zorundayım yoksa onun adını duymayan var mı?.. Onu bütün ülke tanıyor, başka ülkeler de biliyor. Bu bizim büyük mutluluğumuz...

Muhsin'in büyük değeri bence kişiliğindeki güçten geliyor. Bu güç onu yaşamı boyunca dim dik ayakta tutmuştur. Öyle bir insan ki, daha ilk günden, duraksamadan, gideceği yolu kestirmiş, o yoldan da hiç şaşmamış. Sanatının büyük ustalarını yakından görmek, tanımak için, onların yaşadıkları yerlere, gerçekten yetersiz koşullar içinde gitmiş, oralarda dişini sıkıp oturmuş, çağımız tiyatro sanatının kıpırdanışlarını duymuş, anlamış. Öyle yaman bir tiyatro tutkunu ki, sanatına lâyık olabilmek için ilkin kendini yetiştirmek gerektiğini, kültürsüz hiç bir şey yapılamayacağını kavramış, anlamış. Birinci Dünya Savaşından önce, savaş içinde ve sonrasında Fransa'ya, Almanya'ya, Rusya'ya «tiyatro turizmi» yapmak için gitmemiştir. Hiç bir tanınmış tiyatro adamı. görmek, anlamak, bilmek için onun kadar dünyayı dolaşmamıştır dersem yanlış olmaz..

En güzel, en yararlı, en etkili gece dersi elbette tiyatro. Sanatın bu yönünü ilk kavrayan, onun halk için gerçek eğitim ve kültür kurumu, isterseniz buna okulu diyelim, olduğunu anlayan Muhsin değil mi bizde?.. Dünya tiyatrosunun büyük yapıtlarını yıllarca önce türkçemize, tertemiz, lezzetli diliyle kazandırmadı mı?. Dil konusunda onu ne kadar övsek azdır. Muhsin'in türkçemizdeki üstünlüğü, dilimizin çok sağlam, zengin, gerçekten başarılı ölçüsünü verir..

Özgürce düşünebilen insanlarımızın çok olmadığı anımsanırsa, Muhsin'in yaşamı boyunca kendi sanat alanında düşünce özgürlüğüne kıymamış olmasının değeri daha iyi belirir. Camus'nün unutulmaz deyimiyle, tarihin tek ölmeyen, yıpranmayan değeri özgürlük özlemi, Muhsin'in başta gelen özelliğidir.

Benim anlayışıma göre, Muhsin, bizde batılı anlamda tiyatronun kurulup yerleşmesinde birinci derecede rolü olmuş, bu yolda her zaman anılacak hizmetleri geçmiş bir büyük sanat adamımızdı. Araştırıcılığı yanında, kuruculuğunu da unutamayız. Bu değeri belki hepsinden önce gelir. Kurduğu, yönettiği tiyatro ve toplulukların sayısı kabarık. «Dârülbedâyi» adının altında «Şehir Tiyatrosu ve Tiyatroları»nın temelinden tutun da, Taksim'deki Atatürk Kültür Merkezi düşüncesi ondan başka kimsenin değildir.

Onu yitirdiğimize yürekten yanıyoruz. Yazımı onun için aklımdan çıkmayan şu sözleriyle bitireyim:

«Ben, hayatımı, ruhumu, sağlığımı sevgimi kısacası her şeyimi seve seve bu «tiyatro» denen ideale harcadım ve bu savurganlıktan mutluluk duydum Hiç bir şey yapamadımsa bile ona ömrümü vermekle cömertliğimi ve sevgimi gösterdim ya, bu bana yeter..»

İNSANCIL BİR KİŞİLİK

Sevda ŞENER

Muhsin Ertuğrul arkasında çok saygın bir anı bırakıp giden bahtlı bir ölümlü. Saygın olduğu kadar sevgi dolu bir anı bu. O yüzden ölüm acısına sevginin tadı karışıyor. Ölüm olayı karşısındaki çaresizlik onun insan olmanın tüm olanaklarını sonuna dek en iyi biçimde kullanmış olduğunu bilmenin verdiği gururla dengeleniyor.

Muhsin Ertuğrul'u üç ayrı kişiliği ile yaşatacağım gönlümde: Türk tiyatrosunun gelişmesine en büyük katkıda bulunmuş olmasından gelen tarihsel önemi ile tiyatro sanatında her zaman iyiyi ve güzeli savunmuş olmasından gelen evrensel değeri ile, sevecenlik ve incelikle yüklü insancıl karşılığı ile. Gençlere karşı ne kadar hoşgörülü olduğunu, küçük gayretleri ne kadar incelikle değerlendirdiğini, ner güzel çabayı yüreklendirdiğini anlatacağım. İsterimki Muhsin Ertuğrul yalnızca Türk tiyatrosundaki önemli işleri ile değil, insan ilişkilerindeki tatlı tavrı ile de anılsın.

Bir anımı yazmak istiyorum: Muhsin Ertuğrul Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi tiyatro kürsüsü ve Enstitüsü'nün kurulmasına yazıları ile öncülük etmiş, yıllarca savunduğu bu tasarısının gerçekleşmesinden mutluluk duymuştu. Bizleri çalışmalarımızda hep yüreklendirmişti. Enstitümüzün onur üyesi olduğu zaman kürsüde yapılan toplantıya geldi. Öğrencilerle tanıştı. Kocaman bir aile görünümünde olan kürsümüzün bir de yaşlı hademesi vardı; şimdi emekli olan İsmail efendi. Muhsin hoca onun da gönlünü aldı.

Giderken öğrencilere sevgi dolu baktı ve «İsmail efendi çocuklarım sana emanet» dedi. Bu sözler yaşlı hadememiz için ne kadar gönül alıcı, öğrencilerimiz için ne kadar öğretici bizler için ne kadar göz yaşartıcı bir insanca tavrı dile getiriyordu. Gençleri yaşlıya emanet edişindeki sevecenliği, sesindeki sevgi yükünü söyleyişindeki adeta mahçup inceliği hiç unutmayacağım.

Muhsin Ertuğrul Türk tiyatrosu için yaptıkları ile kitaplarda, tiyatro sanatına getirdiği değerlerle bu sanatın çağdaş örneklerinde, insan kişiliği ile gönüllerde yaşayacak.

Ödün vermeyen bir sahne adamı

Engin KARADENİZ

Kendi deyimi ile «Daha düzenli, daha iyi ve daha güzel olana erişmeyi amaçlamış tiyatro anlayışını (meliorizm)» benimseyen Muhsin Ertuğrul, yerkürede çağdaş tiyatroyu Türkiye'de kurumsallaştıran kişiydi. Sofya'da saygın Bulgar tiyatro adamı Georgiev'in ilk sorusuydu «Ertuğrul Muhsin ne yapıyor?» karşılaştığımızda.. Moskova'da Babayev, o'nu görmemişti ama çok iyi tanıyordu.

Muhsin hoca, tiyatro evreninde oyuncu, yönetmen, eğitici, çevirmen — ve sinema yönetmeni — olarak çoktan yerini aldı. Duraksamadan kendini yeniledi durdu. Ramp ışıklarına sürekli genç kadrolar yetiştirdi. Yurt çapında yaygın tiyatro eylemi çalışmaları ile Cumhuriyet dönemi Türk Tiyatrosunun kurucusu olarak hep saygı ile anılacak bir ustaydı Muhsin hoca...

TT-506176

★★★

Muhsin

(Baştarafı 1. Sayfada)

Aytekin Kotil, Muhsin Ertuğrul'u kaybetmenin büyük üzüntüsünü dile getirmiş ve Harbiye Şehir Tiyatrosuna «Muhsin Ertuğrul» adının verileceğini açıklamıştır. Kotil, bundan böyle Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu adını taşıyan binanın önüne sanatçının bir büstünün de dikileceğini söylemiştir.

(Tiyatro ilgililerinin Muhsin Ertuğrul hakkındaki görüş ve anıları 12. sayfamızda.)

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi